

Nederlands, leesvaardigheid (oude stijl) en Nederlands (nieuwe stijl)

Examen VWO

Voorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20 | **01**

Tijdvak 1
Woensdag 16 mei
9.00 – 12.00 uur

Tekstboekje

Tekst 1 Het laatste taboe: Nederland is vol

- 1 — 1 „Dat gedoe rond Schiphol, de Betuwelijn en de HSL, dat heeft toch alles te maken
2 — 2 met overbevolking. Waarom wordt dat woord eigenlijk nooit meer gebruikt”, verzuchtte
3 — 3 onlangs een Volkskrant-columnist. Nederland is duidelijk te klein voor grootse plannen
4 — 4 en eveneens voor de meer bescheiden ambities van het individu.
- 2 — 5 Geen land telt op zo'n gering oppervlak zoveel kilometers autoweg en daarbij
6 — 6 zoveel auto's als het onze. Files en parkeerproblemen zijn als gespreksonderwerp even
7 — 7 populair als het weer. Ook op andere manieren staat de leefbaarheid onder druk: lawaai-
8 — 8 en stankoverlast, schuifelen door winkelcentra, lange rijen voor de kassa van supermarkt,
9 — 9 bioscoop en schouwburg, de geldautomaat en de balie van het postkantoor.
- 3 — 10 Wij zijn deel geworden van een cultuur van massaliteit en opeenhoping. Begrijpelijk
11 — 11 als we zien met hoe weinig ruimte Nederlanders het moeten stellen. Elk van ons heeft
12 — 12 2300 vierkante meter – een half voetbalveld – tot zijn beschikking. Een Japanner of een
13 — 13 Belg heeft iets meer ruimte, namelijk 3100 vierkante meter. Een inwoner van Bangladesh
14 — 14 moet het doen met maar 1200 vierkante meter, terwijl bijvoorbeeld een Amerikaan
15 — 15 beschikt over maar liefst 35 duizend vierkante meter.
- 4 — 16 Voor de komende eeuw zijn de bevolkingsprognoses van het CBS gematigder. Het
17 — 17 zal nu twee decennia duren voordat er weer een miljoen inwoners is bijgekomen en weer
18 — 18 twintig jaar later begint het inwonertal heel langzaam te dalen. „Bevolkingsgroei neemt af
19 — 19 in 21ste eeuw”, is de reactie van *de Volkskrant*. Probleem opgelost, zou je denken.
- 5 — 20 Maar is een veel sterkere afname van de groei niet wenselijk, temeer daar het
21 — 21 Nederlandse geboortecijfer 'traditioneel' uitzonderlijk hoog is in vergelijking met andere
22 — 22 Europese landen? Het huidige geboortecijfer van 12,5 promille komt voor Nederland
23 — 23 neer op bijna 200 duizend baby's per jaar. Trekt men daar de 140 duizend sterfgevallen
24 — 24 (8,5 promille) van af, dan resteert een geboorteoverschot van 60 duizend, terwijl in de
25 — 25 meeste Europese landen het geboortecijfer het sterftecijfer min of meer compenseert.
- 6 — 26 Migratie, zowel van Nederlanders als niet-Nederlanders, draagt sinds de jaren
27 — 27 negentig ook flink bij aan de bevolkingsgroei. In 1998 bijvoorbeeld vestigden zich
28 — 28 121 duizend mensen in Nederland en vertrokken er 84 duizend. Toch laat het Nederlands
29 — 29 Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI)¹ er op zijn website geen misverstand
30 — 30 over bestaan: „Natuurlijke aanwas is nog steeds de voornaamste oorzaak van de
31 — 31 bevolkingsgroei.” Dankzij zijn kinderrijkdom is Nederland in de landenhiërarchie
32 — 32 opgeschoven van een klein naar een middelgroot land. Dat ons land op Bangladesh na
33 — 33 het dichtstbevolkte land ter wereld is, levert ons jammer genoeg geen prestige op.
- 7 — 34 De sterke bevolkingsgroei legt extra beslag op de collectieve uitgaven en
35 — 35 veroorzaakt knelpunten op het gebied van ruimtelijke ordening en milieu. De kosten
36 — 36 krijgen we heel direct gepresenteerd in de vorm van het op peil brengen en houden van
37 — 37 onze maatschappelijke en infrastructurele voorzieningen (transport, huisvesting,
38 — 38 onderwijs en zorg) en van de zorg voor een schoon milieu. De ruimtenood veroorzaakt
39 — 39 ook hoge grondprijzen met een opwaarts effect op de kostprijs van infrastructurele
40 — 40 werken, gebouwen en woningen.
- 8 — 41 Onze welvaart zien wij graag als een bewijs voor het feit dat Nederland niet
42 — 42 overbevolkt is. We zijn bovendien geneigd overbevolking te associëren met armoede en
43 — 43 gebrek in de Derde Wereld. Hoe ziet Nederland dan kans om royaal in zijn behoeften te
44 — 44 voorzien, terwijl dat ontwikkelingslanden niet lukt? Ons 'geheim' is dat wij als rijk land
45 — 45 elders in de wereld ruimte 'kopen', milieugebruiksruimte: land waarop koffie, thee,
46 — 46 katoen, tabak en fruit worden geteeld, visgronden voor onze vis, bossen voor ons hout,
47 — 47 mijnen voor onze industrie en oliebronnen voor onze petrochemie.
- 9 — 48 Om aan het veevoer voor zijn veestapel te komen gebruikt Nederland volgens de
49 — 49 Internationale Organisatie voor Milieubehoud meer dan anderhalf maal het eigen
50 — 50 oppervlak aan akkerland in mede-EU-landen en andere gebieden. Het welvaartsmodel
51 — 51 van Nederland kan niet te vaak gekopieerd worden; daartoe zijn de aardse hulpbronnen
52 — 52 niet toereikend.
- 10 — 53 Hoe komt het dat de bevolkingsdichtheid van Nederland thans niet als een nijpend
54 — 54 probleem wordt ervaren? Drie decennia geleden namelijk kwamen veel mensen, mede

noot 1

demografie: statistische beschrijving van volken in sociaal en politiek opzicht

55 onder invloed van de Club van Rome, tot het besef dat door overbevolking de draagkracht
56 van de aarde zou worden overschreden. Sommigen trokken daaruit zelfs de consequentie
57 kinderloos te blijven of stelden het ouderschap uit of lieten het bij een kind of twee.
58 Momenteel bepalen ouders hun kindertal niet meer op basis van hun maatschappijbeeld,
59 maar op basis van hun persoonlijke omstandigheden. Zo heeft stijging van de gezins-
60 inkomens in de jaren negentig geleid tot een hoger geboortecijfer. Dat hogere geboorte-
61 cijfer wordt trouwens ook verklaard doordat de vrouwen van de naoorlogse geboortegolf
62 hun uitgestelde moederschap alsnog wilden verwezenlijken.

11 63 De angst voor overbevolking is kennelijk op de achtergrond geraakt. De opvatting
64 dat een hoog geboortecijfer een stimulans betekent voor de economie wordt heden breed
65 gesteund. Die gedachte klopt waarschijnlijk, maar de maatschappelijke kosten van de
66 bevolkingsgroei dienen wel in mindering te worden gebracht op de baten van de
67 economische groei.

12 68 De laatste jaren wordt vooral gehamerd op de noodzaak van het tegengaan van de
69 vergrijzing met als schrikbeeld 'Nederland bejaardenland', vanwege de ongunstige
70 verhouding tussen werkenden en afhankelijken. Maar de vergrijzing is niet het gevolg van
71 een te laag geboortecijfer, maar voornamelijk van de geboortegolf in de twee decennia na
72 de oorlog, terwijl ook de stijgende levensverwachting meetelt. De vergrijzing is dus vooral
73 een tijdelijk probleem. Er komt een grijze golf op ons af die vanaf 2030 weer wegebt.

13 74 Er rust een taboe op het gebruik van het begrip 'overbevolking'. Wie wil immers in
75 het kamp geplaatst worden van rechts-extremisten die de leus 'Nederland is vol' zo'n
76 verwerpelijke inhoud hebben gegeven? Bovendien is er een andere vorm van politieke
77 correctheid, een die pal staat voor de autonomie van het individu: je kunt mensen toch
78 niet het recht op kinderen ontzeggen?!

14 79 Toch kan men beter niet zijn ogen sluiten voor de negatieve gevolgen van een
80 doorgaande bevolkingsgroei voor de leefbaarheid van Nederland en de draagkracht van
81 de aarde. Nederland is een van de grootste donoren van het Bevolkingsfonds van de
82 Verenigde Naties, dat zich inspant voor gezinsplanning in ontwikkelingslanden. Waarom
83 propageren en faciliteren we daar, wat we thuis nalaten?

— naar: Jacques van Nederpelt, *Het laatste taboe: Nederland is vol*
— uit: *de Volkskrant*, 15 januari 2000
—

Tekst 2 De valkuil van de 'vol'-denkers

1 1 Er is weer een 'laatste taboe' doorbroken. Dat stond tenminste boven de bijdrage
2 van Jacques van Nederpelt (*de Volkskrant*, 15 januari). Het taboe is de mededeling dat
3 Nederland vol is, althans het feit dat een keurige, niet-racistische Nederlander zegt dat
4 Nederland vol is. „Er zijn te veel kinderen en dat komt door de welvaart”, zegt
5 Van Nederpelt. Minder kinderen, het liefst zelfs géén, is volgens hem het recept voor
6 dalende huizenprijzen en afnemende files. Ook in de jaren zestig en zeventig klonken
7 pleidooien voor vrijwillige kinderloosheid, vooral gemotiveerd door de groeiende wereld-
8 bevolking en de angst dat de wereld daar snel aan ten gronde zou gaan. Gelukkig kwam
9 die voorspelling niet uit.

2 10 Onder goede economische omstandigheden blijkt overbevolking een zeer subjectief
11 en kneedbaar begrip. Onze interne migratiebeweging laat dat ook duidelijk zien. Woning-
12 nood en naoorlogse armoede waren de oorzaak van emigratie uit Nederland. „Nederland
13 groeit vast in tal en last”, klonk het zorgelijk in de troonrede. Maar in de tweede helft van
14 de jaren zestig was dat alweer vergeten. De economie bloeide op en Nederland werd een
15 immigratieland.

3 16 Bewoners van het zeer dichtbevolkte Hongkong zijn niet ongelukkiger dan Chinese
17 boeren op het lege platteland. Integendeel waarschijnlijk, want de bevolkingsdruk op de
18 welvarende stad neemt nog steeds toe. Nederland is een vergelijkbaar voorbeeld: een
19 dichtbevolkt land met relatief lage misdaadcijfers, relatief gelukkige mensen en bijna de
20 hoogste levensverwachting ter wereld. En dat ondanks het eeuwige geklaag over de drukte.

4 21 De grootste denkfout van de 'vol'-denkers zit in een optische illusie: overal om ons

22 heen zien we de groene ruimte volgebouwd worden en staan de wegen vol met auto's.
23 Tegelijk weten we dat de bevolking groeit en één plus één is twee. Maar het eerste
24 verschijnsel is nu juist niet het belangrijkste gevolg van het laatste: niet het aantal
25 bewoners van een land is doorslaggevend, maar het beslag dat zij op de ruimte leggen als
26 gevolg van hun welvaart en leefstijl.

5 — 27 Dat is in de cijfers makkelijk terug te vinden. De woningbehoefte in Nederland
28 wordt vooral gestimuleerd door woonverdunding. Er wonen steeds minder mensen in één
29 huis, het aantal alleenstaanden is gestegen van 1,8 miljoen in 1990 naar 2,2 miljoen in 1999
30 en volgens de prognose zullen het er in 2015 bijna drie miljoen zijn. De belangrijkste
31 factor hierin is de vergrijzing. Gelukkig zijn er nog gezinnen met kinderen (al of niet
32 geadopteerd) die het landelijk gemiddelde beïnvloeden.

6 — 33 Voor auto's geldt een vergelijkbaar verhaal: steeds méér mensen hebben een auto en
34 tweeverdieners hebben er twee. Ze zijn kennelijk een voorwaarde voor welzijn en welvaart,
35 ook al hebben ze hun prijs in de file. Wie alleen klaagt over dat laatste, is kortzichtig.

7 — 36 Van Nederpelt stelt dat Nederland via zijn geïmporteerde welvaart echter gebruiks-
37 ruimte in de Derde Wereld 'koopt'. Dat is juist, maar irrelevant voor de discussie over
38 volheid. Je kunt net zo goed het tegendeel beweren: door in de Derde Wereld méér
39 economische activiteiten te ontwikkelen, voorkomt het rijke westen dat de immigratie-
40 druk op eigen bodem toeneemt. Bovendien drukt welvaart de vruchtbaarheid, zoals
41 overal in de rijke landen is te zien.

8 — 42 Dat laatste lijkt helemaal te worden vergeten in het gesomber over Nederland-is-vol.
43 Vrouwen in Nederland krijgen nu gemiddeld bijna 1,6 baby en dat is een halve baby te
44 weinig om de bevolking op het huidige peil te houden. Dat zal dan ook niet gebeuren. In de
45 loop van de eeuw zal de bevolking vanzelf afnemen. Dat maakt de huidige 'overbevolking'
46 wel degelijk tot een tijdelijk verschijnsel. Tenzij er tegen die tijd natuurlijk veel jonge
47 dokters, verplegers en fabrieksarbeiders nodig zijn om de effecten van de vergrijzing te
48 bestrijden. Die zullen er dan komen, van elders. En wedden dat niemand erover klaagt?

— naar: Jeroen Trommelen, *De valkuil van de 'vol'-denkers*
— uit: *de Volkskrant*, 22 januari 2000
—

Tekst 3 Ongemakkelijke kwesties

1 — 1 Dat een zin als 'onze cultuur is de beste' – in landen als Iran heel normaal – alleen
2 in onze cultuur wordt ervaren als *not done*, en gêne en boosheid oproept, is het beste
3 bewijs voor de waarheid ervan. De superioriteit van de westerse cultuur is er namelijk
4 juist in gelegen dat zij de enige is die zichzelf kan relativiseren en in staat is ook de waarde
5 van andere culturen in te zien. De unieke eigenschap van onze cultuur om zichzelf zo
6 onbevooroordeeld mogelijk te bekijken, zichzelf te bezien door de ogen van andere
7 culturen, schept ruimte voor voortdurende zelfkritiek. Deze bereidheid van onze cultuur
8 om zichzelf van buitenaf te bekijken, maakt ook tolerantie mogelijk: door ons cultuur-
9 relativisme, ons vermogen eigen ideeën te relativiseren, kunnen we andere opvattingen
10 verdragen, zowel binnen als buiten onze eigen cultuur. Door het voortdurend ter discussie
11 stellen van het eigen gelijk is op den duur een rechtspraktijk ontstaan die humaner is dan
12 die van andere culturen en een wetenschapsbeoefening waarvan andere culturen de
13 vruchten plukken.

2 — 14 De neiging tot zelfrelativering staat er garant voor dat de westerse cultuur nooit af
15 is, het gelijk nooit definitief bevestigd wordt, maar het is gevaarlijk hierin te ver door te
16 schieten: we zullen grenzen moeten stellen aan de relativering van deze cultuur. Zolang
17 cultuurrelativisme betrekking heeft op kunst, zang en dans, eetgewoonten en klederdracht
18 kan het geen kwaad, maar zo gauw het betrekking heeft op de moraal en het recht,
19 komen we in grote problemen. Als alle culturen zonder meer gelijk zijn, is er geen
20 discussie meer mogelijk over recht en onrecht, cultuurgebonden als die begrippen nu
21 eenmaal zijn. We zouden dan niet alleen vrouwenmishandeling moeten dulden, maar ook
22 alle andere vormen van in onze ogen crimineel gedrag. Een moordenaar die zich zou
23 beroepen op een eigen cultuur waarin moord is toegestaan, zou vrijgesproken moeten

worden. Zijn cultuur is immers gelijkwaardig aan die waarop ons strafrecht is gebaseerd. Op die manier zouden we het fundament van onze gehele samenleving aantasten.

3 De autonome waarde van het individu vormt immers een van de grondslagen van onze samenleving. Dit betekent dat ieder individu in ons rechtstelsel een eigen waarde heeft die losstaat van sekse, leeftijd, etniciteit, politieke of seksuele voorkeur enzovoort. De autonome waarde van het individu maakt democratie mogelijk. Ze verbiedt discriminatie. Ze verbiedt bijvoorbeeld dat je iemand behandelt als crimineel, alleen maar omdat hij behoort tot een groep die naar verhouding veel criminaliteit pleegt. Ze ligt ten grondslag aan het verdrag dat ons verplicht asiel te verlenen aan politieke vluchtelingen. Zonder de autonome waarde van het individu zou onze grondwet er heel anders uitzien. Daarom moeten we een halt toeroepen aan ons cultuurrelativisme.

4 Zouden we niet van deze autonome waarde uitgaan, dan zouden er ook geen mensenrechten zijn. Die mensenrechten worden tegenwoordig 'universeel' genoemd, omdat wij ze terecht van toepassing achten op alle culturen en omdat we ze graag overal geëerbiedigd zouden zien. Maar daardoor wordt wel aan het oog onttrokken dat ze een product zijn van de westerse cultuur. C.W. Maris (*Trouw*, 13 februari 1999) acht de ook door hem erkende hogere waarde van die mensenrechten uitsluitend van toepassing *als politiek beginsel* in de westerse democratie, die als enige staatsvorm een pluriforme samenleving mogelijk maakt. Maar het behelst veel meer: *alle* culturen worden getoetst aan de van oorsprong westerse mensenrechten. Westerlingen mogen dan niet graag geconfronteerd worden met de morele dominantie van hun eigen cultuur, maar in onze claim op de universele geldigheid van de mensenrechten toont die zich onomstotelijk.

5 Het blijkt echter niet eenvoudig democratie en mensenrechten te exporteren naar landen met een niet-westerse cultuur. Japan is bij mijn weten het enige voorbeeld van een niet-westers land waar dat redelijk is gelukt. Maar zelfs een land dat zo graag westers wil zijn als Turkije slaagt er maar niet in de mensenrechten te eerbiedigen. Democratie en mensenrechten kunnen, geïsoleerd van de cultuur waarin ze zijn ontstaan, kennelijk moeilijk worden overgedragen.

6 Ons cultuurrelativisme en de daaruit voortvloeiende tolerantie jegens mensen uit niet-westerse culturen leiden tot grote problemen als die mensen zich gaan vestigen in westerse landen. Ik denk dat we het erover eens zijn dat immigranten zich dan moeten houden aan onze rechtsorde. Het is ons echter niet licht gevallen om dat te bewerkstelligen. Het heeft bijvoorbeeld tot de jaren '90 geduurd voordat wij in Nederland onder ogen durfden te zien dat sommige allochtone groepen een onevenredig groot aandeel hebben in de criminaliteit in Nederland. Inmiddels is de vraag niet langer, aldus Frank van Gemert in zijn proefschrift *Ieder voor zich* (1999), of bepaalde groepen criminelere zijn dan andere, maar waaróm dat zo is. Hij wijst erop dat de immigratieproblemen van allochtone groepen hun criminele betrokkenheid niet kunnen verklaren. Hoewel de verschillende etnische minderheden vergelijkbare taal- en achterstandsproblemen hebben, verschillen ze aanzienlijk in hun aandeel in de criminaliteit, in de mate van succes in het onderwijs en hun deelname aan de arbeidsmarkt.

7 De criminaliteit onder Marokkanen plaatst Van Gemert in het perspectief van de Berber-cultuur, die de achtergrond vormt van bijna alle in Nederland wonende Marokkanen. Volgens Van Gemert overheerst in deze cultuur een diep wantrouwen dat geworteld is in de geografische en historische omstandigheden van de Berbers die leefden in het onvruchtbare deel van het Rifgebergte. De extreme schaarste daar heeft geleid tot een zeer competitieve samenleving met veel onderlinge twisten. De huizen in de Rif staan verspreid en zijn buiten schootsafstand van elkaar gebouwd. Bij de Berbers geldt: *ieder voor zich*. Eer en jaloezie kenmerken de verhoudingen en Marokkaanse jongens wordt in de opvoeding geleerd dat niemand te vertrouwen is. Overtredingen van de regels worden lichamelijk bestraft. Wat kan is bepalend, wat mag is minder herkenbaar en dus minder maatgevend. Zolang ze niet betrappt worden, voelen de jongens zich vrij om te doen waar ze zin in hebben. Daar komt nog bij dat ze al vanaf jonge leeftijd het grootste deel van de dag zonder ouderlijk toezicht buitenshuis doorbrengen. Een dergelijke opvoeding leidt ertoe dat morele regels niet verinnerlijkt worden. Deze cultuur van wantrouwen en gebrekkige opvoeding blijft meestal ook in Nederland bestaan met als resultaat het missen van aansluiting, voortijdig schoolverlaten, werkloosheid en vrij veel criminaliteit.

8 Ook voor de Antilliaanse cultuur laat een proefschrift van Marion van San uit 1998 zien dat criminaliteit van in Nederland wonende jongeren samenhangt met de cultuur waaruit ze afkomstig zijn. De Curaçaose cultuur is matrifocaal: kinderen worden veelal

84 grootgebracht door hun alleenstaande moeders. Opmerkelijk is dat de moeders, die veel
85 invloed op hun zoons hebben, vaak wel vermogensdelicten afwijzen maar gewelddadig
86 gedrag van hun zonen min of meer goedkeuren, waardoor ze het criminele gedrag van
87 hun zonen versterken in plaats van het af te remmen.

9 — 88 Als criminaliteit onder Marokkanen en Antillianen deels valt toe te schrijven aan
89 elementen in hun cultuur, zouden die criminogene²⁾ elementen moeten worden
90 opgegeven. Om die criminaliteit te verminderen moeten Marokkanen en Antillianen
91 worden aangemoedigd hun cultuur in die opzichten bij te stellen. Al durft Frank van
92 Gemert het zelf niet met zoveel woorden te zeggen, uit zijn proefschrift kan alleen maar
93 geconcludeerd worden dat de Berberse cultuur van wantrouwen en de Berberse
94 opvoeding criminaliteit bevorderen. Maris wijst erop dat culturele elementen die in onze
95 westerse cultuur nadelig uitwerken, in het land van herkomst een adequate aanpassing
96 vormden. Zo waren ten gevolge van de slavernij op de Antillen de moeders bij het
97 opvoeden van hun kinderen op zichzelf aangewezen, een situatie die ook na de
98 afschaffing van de slavernij in 1863 voortduurde. De matrifocale cultuur was dus van
99 oorsprong een overlevingsstrategie in ongunstige sociaal-economische omstandigheden.
100 Het kan zijn dat Maris gelijk heeft; een reden te meer om die culturele elementen die
101 onze rechtsorde bedreigen, de rug toe te keren.

10 — 102 Je kunt je echter afvragen of de Berberse cultuur en de Antilliaanse cultuur nog wel
103 bestaan als de problematische elementen eruit verwijderd zijn. Zijn het dan nog wel
104 dezelfde culturen? Kun je dan alleen nog spreken van de Berberse en de Antilliaanse
105 cultuur zoals je spreekt van de Friese en de Limburgse cultuur? Maar als je Marokkanen
106 en Antillianen niét aanmoedigt hun cultuur in belangrijke opzichten te wijzigen, dan laat
107 je hen gaarkoken in hun eigen sop. Dan laat je willens en wetens toe dat deze allochtone
108 groepen tot in lengte van dagen een laag onderwijsniveau houden, een hoge werkloosheid
109 en een hoge criminaliteit. Zo'n onverschilligheid, onder het mom van tolerantie, is in
110 strijd met het uitgangspunt van de autonome waarde van het individu en die geldt voor
111 iedereen die deel uitmaakt van onze samenleving.

—
—
—
—
*naar: Chris Rutenfrans, Ongemakkelijke kwesties
uit: Trouw, 20 februari 1999*

Einde

*De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de bronvermelding.
De Cevo is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.*

noot 2

criminogeen: wat misdadig in de hand werkt